

תקנת מבו

שיעור חמישי

תיקון מבו ותיקון חצר

מקורות

א. גמ' יא:-יב. "ר' אליעזר אומר... משהו לכאן ומשהו לכאן"

ב. גמ' יב: "אמר רב יהודה אמר רב מבו שארכו... אפילו משהו"

ג. גמ' ה: "אמר רב הונא... טעמא דנפשיה קאמר"

ד. שו"ת הרשב"א ח"ה סי' רג

ה. שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צד "ויש מקום עיון..."

ו. עבודת הקודש שער א סי' יד "היתה החצר... בכיוצא בזה"

ז. חידושי הר"ן יא. ד"ה שכן

שו"ת הרשב"א ח"ה סי' רג

ומה ששאלת: למה אמרו במבוי, דבבתים וחצרות פתוחות לתוכו, שניתר בלחי וקורה. וכשאינן בתים וחצרות פתוחות לתוכו, וכן חצר שאינן ניתרין בלחי וקורה, אלא בפס ד' דאדרבה, איפכא מסתברא, כל דאורייתא דירורין בעי הכרה טפי? מסתברא כל שהוא עשוי יותר לדירה, ולתשמישי הצנע, ולאכול בהם, צריך יותר מחיצות גמורות. ולפיכך, החצרות של בעלי בתים, שדרכן להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע, ולאכול בהם, צריכות המחיצות יותר גמורות. וכן הדין במבואות, שאינן בתים וחצרות פתוחות לתוכו, דירוריהן מועטין, והם משתמשין בהם יותר, דאינן בושינן כל כך לאכול ולהשתמש בהן. לפיכך, הרי הן כחצר. וכענין שאמרו בעלמא: מבו שאינו בוש לאכול הרי הוא כחצר, אבל מבואות שחצרות ובתים פתוחין לתוכו אין תשמישן בהם כל כך, כי לפי ריבוי הדירורין מתמעט תשמיש המבואות, ובמחיצה כל דהוא סגי. ואף על פי שענין זה אינו שוה בכל, דהרי יש מבוי שדירוריו רבים בבתים וחצרות, ואפילו הכי בעי פס ד', וכגון דאין ארכו יותר על רחבו, כבר אמרו לפי שהוא משוי כחצר. וחצר וכל הדומה לה, דינו בהן דין אחד.

שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צד

ויש מקום עיון בעיר הזאת שהיא פרוצה לים במקצת מקומות יותר על עשרה אמות היאך תהא ניתר' והלא היא פרוצה למקום האסור לה דים כרמלית היא ובפרק קמא דמכילתין גרסינן מעשה במבוי אחד שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה של רבים ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא איסור ולא היתר איסור לא אמר דהא קיימין מחיצות היתר לא אמר שמא תעלה הים שרטון והביאה הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהלכות שבת וכתב אינו צריך כלום שאשפה של רבים אינה עשויה ליפנות ואין חוששין שמא יעלה הים שרטון משמע מדבריו דמקום הים חשבינן ליה כסתום מדלא חייש אלא לשמא תעלה שרטון וכן כתב הרב המגיד ז"ל גבי מרימר דעבד לה לסור' באוזלי כלומר מצד האחר דאילו מצידו של ים אין לחוש לפי שאין הים בת טלטול עם המבוי אלמא כסתום דמי... אך קשה דלקמן בפרקין תניא לשון ים הנכנס לחצר אין ממלאין ממנו אלא אם כן יש לו מחיצה גבוה עשרה טפחים ופרכינן ממלא הוא דלא ממלאינן הא טילטול מטלטלינן והא נפרצה חצר במילואה למקום האסור לה ואוקימנא דאית לה גידודי אלמא לשון ים אוסר בחצר מטלטל ונראה דאין ענין חצר למבוי וטעמא רבה איכא להכשיר במבוי דמשום היכר הוא תדע שהרי הכשירו בלחי וקורה ולחי איכא מאן דאמר דמשום היכר היא ולא משום מחיצה וקורה לכולי עלמא משום היכר הוא תדע דאמרי' מבוי שהכשרו בקורה המכניס מר"ה לתוכה פטור דקור' לא

משויה ליה רה"י אבל הכשרו בלחי למ"ד לחי משום מחיצה הכניס מרשות הרבים לתוכו חייב אלמא גבי מבוי הכר בעלמא הוא דבעינן דלהכי מכשרינן באמלתרא אפי' גבוה מעשרים אמה דמסתכלי בה והויא היכרא היילכך ים ודאי חשיבה היכרא כיון שאינה בת טלטול כלל עם המבוי אבל לענין חצר דבעינן מחיצות ואילו לחי וקורה לא מהניא ביה ים נמי לא מהניא דלא חשיבה מחיצה וכי תימא חצר נמי ניתר בלחי וקורה כשאורכו יותר על רחבו ההוא מבוי מקרי וכל שנתנו לו דין חצר אינו ניתר אלא במחיצות וכל שנתנו לו דין מבוי היכ' בעלמא סגי ליה וכבר נתן הרשב"א ז"ל טעם למה שחלקן דין חצר לדין מבוי שחצר שעשוי לתשמיש של הצנע צריך יותר מחיצות גמורות ועוד מצינו שמבוי דריסת הרבים אוסרת' אפי' פרצה פחות מעשרה אלמא משום היכר משום רגל הרבים היא וים מכלה את הרגל ממנה אבל חצר אין איסורא מחמת הרגל שהרי אמרו בפרק קמא חצר שהרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו רשות הרבים לטומאה ורשות היחיד לשבת אלא מחיצות בעינן וים לא חשיבה מחיצה.

עבודת הקודש שער א סי' יד

היתה החצר פרוצה משני רוחותיה לרשות הרבים אפילו זו כנגד זו ורבים בוקעים בה נכנסין בזו ויוצאין בזו, אם יש לה צורת פתח מכאן ולחיים או פס ארבעה מכאן מותרת, ואין צריך לומר בשיש לה צורת פתח מכאן ומכאן, או עומד מרובה מכאן וצורת פתח מכאן, שאין רגל הרבים אוסרת במבואות והחצרות בכיוצא בזה.

חידושי הר"ן יא. ד"ה שכן

דאיסורא דחצר תליא בפרוץ מרובה על העומד באחת משלש דפנות שהם דאורייתא, אבל מבוי לא תלי איסוריה בהכי, דהא מבוי המפולש אפילו עומד מרובה על הפרוץ, באותן רוחות שהוא מפולש בהם צריך צורת פתח, וחצר לא בעיא מידי אלא נתרת בעומד מרובה על הפרוץ. אלמא מבוי לאו בפרוץ מרובה על העומד תלי איסוריה. וטעמא דמילתא, שמתוך שרגל הרבים מצויה בו, כל שהוא מפולש אפילו עומד שבו מרובה על הפרוץ הצריכוהו צורת פתח.

בשיעורים הקודמים עסקנו ביסודות דיני מבוי סתום, ובהבדל העקרוני בין מבוי סתום למפולש. בשיעור זה נעסוק ביחס בין תקנת מבוי לתקנת חצר, ובכך נשלים את לימודנו ביסודות תקנת מבוי.

המשנה בפרק ראשון עוסקת בדיני תיקון מבוי בלחי וקורה. הגמ' מלמדת כי רק מבוי ניתר בלחי וקורה, אך חצר אינה ניתרת באופן זה:

ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה, ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ; מבוי שניתר בלחי וקורה, אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ. [ה:]

הגמ' דנה באופן הכשר חצר ומסיקה:

כי סליק רבי זירא מימי פרשה: ברוח אחת בארבעה, משתי רוחות משהו לכאן ומשהו לכאן.

[יב.]

נמצא, כי חצר אינה ניתרת בקורה או בלחי כל שהוא אלא בפס ארבעה או בשני פסים.

הגמ' אינה מבארת את טעמו של חילוק זה¹, ונאמרו בעניין זה שיטות שונות.

הרשב"א נשאל על טעמם של דברי הגמ' [יב:] "איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה? כל שארכו יתר על רחבו ובתים וחצרות פתוחים לתוכו":

למה אמרו במבוי, דבבתים וחצרות פתוחות לתוכו שניתר בלחי וקורה, וכשאינן בתים וחצרות פתוחות לתוכו, וכן חצר שאין ניתרין בלחי וקורה, אלא בפס ד'. דאדרבה, איפכא מסתברא, כל דאוושי דירין בעי הכרה טפי. [שר"ת הרשב"א ח"ה סי' רג]

תמיהה זו מבוססת על ההנחה כי ככל שיש יותר דירורים מסתבר להצריך היכר משמעותי יותר. על פי הנחה זו, חילוקי הגמ' בין מבוי לחצר טעונים ביאור: מדוע חצר הרחוקה מרשות הרבים טעונה היכר משמעותי יותר מאשר ממבוי הסמוך לרשות הרבים? כמו כן, מדוע דווקא מבוי מרובה בדירורים, שבתים וחצרות פתוחים לתוכו, טעון היכר משמעותי יותר ממבוי שאינו מרובה בדירורים?

הרשב"א מבאר:

מסתברא כל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע ולאכול בהם, צריך יותר מחיצות גמורות. ולפיכך, החצרות של בעלי בתים, שדרכן להשתמש בהן יותר בתשמישי הצנע ולאכול בהם, צריכות המחיצות יותר גמורות. וכן הדין במבואות שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו, דיריהן מועטין, והם משתמשין בהם יותר, דאינן בושין כל כך לאכול ולהשתמש בהן, לפיכך הרי הן כחצר. וכעניין שאמרו בעלמא: מבוי שאינו בוש לאכול הרי הוא כחצר, אבל מבואות שחצרות ובתים פתוחין לתוכו אין תשמישן בהם כל כך, כי לפי ריבוי הדירורין מתמעט תשמיש המובאין, ובמחיצה כל דהוא סגי. [שם]

הרשב"א מבאר כי החילוק בין חצר למבוי נובע מהשימוש השונה בהם: בחצר עושים תשמישי הצנע, ולכן בהם יש צורך במחיצות גמורות. במבוי, לעומת זאת, לא עושים תשמישי הצנע, ולכן די במחיצות כל שהן.

מדברי הרשב"א משתמע כי חצר ומבוי אינם חלוקים ביסוד דינם, אלא ברמת המחיצה הדרושה בהן בלבד: גם חצר וגם מבוי טעונים תיקון ברוח הרביעית מאותו הטעם, אלא שהואיל וחצר משמשת לתשמישי הצנע, יש צורך שמחיצתה תהיה משמעותית יותר ממחיצת מבוי שאין עושים בו תשמישי הצנע².

הבנה מעין זו, כי חצר ומבוי אינם חלוקים ביסוד דינם אלא רק בסוג המחיצה הדרושה בהן, עולה גם מדברי הטור:

מן התורה כל מקום שיש לו שלוש מחיצות הוא רשות היחיד גמור, אלא שחכמים אסרו אותו עד שיעשה לו שום תיקון ברביעית. וכיון שאין צריך אלא תיקון דרבנן התיירוהו בתיקון כל דהו. ואם הוא חצר שנפרץ במילואו עד י' אמות ניתר בפס רחב ד' טפחים שיעמידנו מצד אחד במקום הפרוץ... ואם הוא מבוי שיש לו ג' מחיצות ופרוץ בצד הרביעית היתרו בלחי שעוביו ורחבו כל שהוא... וכן הכשירו בקורה שמניחה על ראש המבוי בכותלי המבוי.

[טור סי' שסג]

הטור קובע את העיקרון שחכמים חייבו מקום המוקף בשלוש מחיצות בתיקון ברוחו הרביעית, ולאחר מכן הוא מפרט את החילוק בין מבוי לחצר. משתמע מכך, כי ישנה תקנה כללית המחייבת

¹ תוס' (ה: ד"ה שפרצתו) כותב שהחילוקים בין מבוי לחצר "גמירי להו מסיני"; ועי' מהרש"ל ומהרש"א [שם] הדנים בביאור דבריהם.

² עם זאת, מדברי המהר"ט [ח"א סי' צד], המביא את דברי הרשב"א כסיעתא לשיטתו דלהלן, עולה שלא כהבנתנו בשיטת הרשב"א.

תיקון ברוח הרביעית, וממנה נובעת חובת התיקון בחצר ובמבוי. ואם כן, החילוק בין חצר למבוי אינו ביסוד הדין אלא רק בפרטי אופן תיקון הרוח הרביעית.³

לעומת מקורות אלו, המהרי"ט טוען כי חצר ומבוי חלוקים ביסוד דינם:

ונראה דאין ענין חצר למבוי, וטעמא רבה איכא להכשיר במבוי דמשום היכר הוא, תדע שהרי הכשירו בלחי וקורה, ולחי איכא מאן דאמר דמשום היכר היא ולא משום מחיצה, וקורה לכולי עלמא משום היכר הוא... אלמא גבי מבוי הכר בעלמא הוא דבעינן... הילכך ים ודאי חשיבה היכרא כיון שאינה בת טלטול כלל עם המבוי, אבל לענין חצר דבעינן מחיצות, ואילו לחי וקורה לא מהניא ביה, ים נמי לא מהניא, דלא חשיבה מחיצה.

[שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צד]

המהרי"ט טוען כי מבוי וחצר חלוקים ביסוד דינם: מבוי זקוק להיכר המבדיל בינו לבין רשות הרבים, ואילו חצר טעונה ארבע מחיצות. בשל כך, תיקון מבוי אינו צריך להיעשות על ידי מחיצה ממשית, והוא יכול להיעשות על ידי 'היכר בעלמא': קורה שאינה אלא היכר, או לחי המהווה מחיצה סמלית (=מחיצת היכר) בלבד. תיקון חצר, לעומת זאת, צריך להיעשות על ידי מחיצה ממשית, ולכן לחי או קורה אינם מועילים בו, אלא פס ברוחב ארבעה טפחים או שני פסים משני צדדיו.⁴

המהרי"ט מבאר את טעם החילוק בין חצר למבוי:

שמבוי דריסת הרבים אוסרתה אפילו פרצה פחות מ', אלמא משום היכר משום רגל הרבים היא... אבל חצר אין איסורא מחמת הרגל, שהרי אמרו בפרק קמא: 'חצר שהרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו, רשות הרבים לטומאה ורשות היחיד לשבת', אלא מחיצות בעינן. [שם]

לדבריו, איסור מבוי נובע מחמת קרבתו לרשות הרבים, ולכן תיקונו נעשה על ידי לחי וקורה המהווים היכר המבדיל בינו לבין רשות הרבים. איסור חצר, לעומת זאת, נובע מחמת הצורך בארבע מחיצות, ולכן היא זקוקה לפס הנחשב כמחיצה הסותמת ומשלימה לארבע מחיצות.⁵

דברי המהרי"ט, כי רק מבוי טעון היכר שיבדיל אותו מרשות הרבים, מובנים מסברה, שכן רק המבוי פתוח לרשות הרבים; אמנם הצד השני של החילוק קשה יותר להבנה: מדוע רק חצר טעונה ארבע מחיצות, וצורך זה אינו קיים במבוי? נראה כי דברי המהרי"ט מושתתים על ההבנה כי על אף שמדין תורה כל מקום המוקף מחיצות הוא רשות היחיד, מדרבנן רק 'בית דירה' הוא רשות היחיד.⁶ בשל כך, חצר, שהיא מקום דירתו של האדם, צריכה להיות מוקפת מכל צדדיה במחיצות כבית. מבוי, לעומת זאת, אינו מקום דירתו של האדם, והיתרו הוא מחמת שייכותו לבית הדירה. בשל כך, המבוי אינו צריך להיות מוקף בארבע מחיצות, ודי שהוא יובדל מרשות הרבים ובכך יסתפח אל בית הדירה.⁷

³ וכן עולה משולחן ערוך הרב [סי' שם, סעי' א-ב] ובמשנה ברורה [שם, ס"ק ב, יג].

⁴ כעין זה כותב האבני נזר [אר"ח סי' ש].

⁵ דברי המהרי"ט שופכים אור על דברי תוס' [ה: ד"ה אינו], כי דין לחי הרחב מארבע אמות (המבואר בגמ' שם) אינו קיים לגבי פסי חצר: "דבחצר הפס מהני משום מחיצה, משום הכי כל שכן דמהני היכא דסותמו טפי, אבל במבוי שהקילו חכמים בלחי, אפילו למאן דאמר משום מחיצה צריך שיהא שם לחי עליו". על פי דברי המהרי"ט טעם החילוק מבואר: החיסרון בלחי הרחב בארבע אמות הוא בהיכר, ולכן חיסרון זה קיים רק במבוי הטעון היכר, ולא בחצר, בה הפס אינו מתפקד כהיכר אלא כמחיצה הסותמת. [וכן עולה מתשובת רבי עקיבא איגר [מהדו"ק סי' לה], וע"ע קהילות יעקב [סי' ה] הדין בכך].

⁶ הגדרה זו משתמעת מדברי הגמ' [ז:]: "אמר עולא אמר רבי יוחנן: קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואפילו כור ואפילו כוריים – הזורק לתוכו חייב. מאי טעמא, מחיצה היא אלא שמחוסרת דיוורין". [בעזרת ה' נדון בסוגיה זו בהרחבה במקומה].

⁷ הבחנה זו בין המבוי לחצר עולה מדברי הגמ' בשבת [קל:]: "בעא מיניה רבי זירא מרבי אסי מבוי שלא נשתתפו בו מהו לטלטל בכלו. מי אמרינן כחצר דמי... או דילמא לא דמי לחצר, דחצר אית ליה ארבע מחיצות האי לית ליה ארבע מחיצות, אי נמי חצר אית ליה דיוורין האי לית ביה דיוורין".

בדבריו דלעיל תומך המהרי"ט את הבחנתו בין מבוי לחצר בהבדל בין מבוי שהרבים דורסים בו לחצר שהרבים דורסים בה: פרצת מבוי אוסרת גם כאשר אין בה עשר אמות, הואיל והרבים בוקעים בה; לעומת זאת, חצר מפולשת שהרבים בוקעים בה מותרת.

דברי המהרי"ט תלויים במחלוקת הראשונים בדין חצר מפולשת. הרשב"א כותב כי גם חצר מפולשת טעונה צורת הפתח:

היתה החצר פרוצה משני רוחותיה לרשות הרבים אפילו זו כנגד זו ורבים בוקעים בה נכנסין בזו ויוצאין בזו, אם יש לה צורת פתח מכאן ולחיים או פס ארבעה מכאן מותרת, ואין צריך לומר בשיש לה צורת פתח מכאן ומכאן, או עומד מרובה מכאן וצורת פתח מכאן, שאין רגל הרבים אוסרת במבואות והחצרות בכיוצא בזה. [עבודת הקודש שער א סי' יד]

הרשב"א כותב כי בקיעת רבים אינה אוסרת את המבוי והחצר, אך מבואר בדבריו כי היתר החצר מותנה בכך שאחת מרוחותיה מתוקנת בצורת הפתח.⁸

לעומתו, הר"ן כותב:

דהא מבוי המפולש אפילו עומד מרובה על פרוץ, באותן רוחות שהוא מפולש בהם צריך צורת פתח, וחצר לא בעיא מידי אלא ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ.

[חידושי הר"ן יא. ד"ה שכן]

הר"ן מבחין בין חצר למבוי, ולדבריו חובת תיקון הפילוש בצורת הפתח קיים רק במבוי ולא בחצר.⁹

דברי המהרי"ט מבוססים על שיטתו העקרונית של הר"ן, על פיה אין דין פילוש בחצר. עם זאת, בין הר"ן למהרי"ט יש הבדל מהותי. המהרי"ט מבאר את החילוק בין חצר למבוי באופן עקרוני, על פי ההבדל המהותי בין תקנת מבוי לתקנת חצר בעיקר דינם. לעומת זאת, הר"ן כותב בטעם הדין שמבוי מפולש טעון צורת הפתח:

וטעמא דמילתא, שמתוך שרגל הרבים מצויה בו, כל שהוא מפולש, אפילו עומד שבו מרובה על הפרוץ, הצריכהו צורת פתח. [שם]

מדבריו עולה כי החילוק בין מבוי לחצר נובע מהבדל מציאותי ביניהם: המבוי פתוח לרשות הרבים, ולכן רגל הרבים הבוקעת בו מחייבת לתקן את הפילוש בצורת הפתח; חצר, לעומת זאת, אינה פתוחה לרשות הרבים אלא למבוי, ורגל הרבים אינה בוקעת בה, ולכן אין צורך לתקן את הפילוש בצורת הפתח.¹⁰

בשולי הדברים נעיר, כי שיטת המהרי"ט תלויה בשלוש שיטות הראשונים בטעם איסור הטלטול במבוי¹¹:

- א. לפי רש"י [ב. ד"ה מבוי] – הואיל והמבוי דומה לרשות הרבים אסרו חכמים את הטלטול בו ללא תיקון, כדי שלא יבואו ללמוד ממנו על היתר טלטול ברשות הרבים.
- ב. לפי רבנו יהונתן [א. ד"ה מבוי] – הואיל והמבוי פתוח לרשות הרבים אסרו חכמים את הטלטול בו ללא תיקון, כדי שלא יבואו להוציא ממנו לרשות הרבים.

⁸ הרשב"א מחלק בעניין זה חצר המפולשת למבוי לחצר המפולשת לרשות הרבים. במסגרת זו לא נעמוד על טיבו ומקורו של חילוק זה.

⁹ המגן אברהם [שסה, ד] והט"ז [שם, ב-ג] פוסקים כשיטת הר"ן, שפילוש אינו אוסר בחצר, ואילו אבן העזר [שסה, א] חולק וסובר שפילוש אוסר גם בחצר (כשיטת הרשב"א). [עי' בית מאיר [שסה, א] החולק על אבן העזר, וע"ע אור שמח [הל' שבת פ"ז הט"ז] הדין במחלוקת זו].

¹⁰ וכן כותב השפת אמת [ו. ד"ה שאני התם]: "דהטעם בחצר דאין בקיעת רבים פוסלת הואיל והיא רשות רק ליחידים, אבל מבוי דלרבים נעשה בקיעת רבים כזו פוסלת". [וכעין זה כותב הבית מאיר [שסה, א]].

¹¹ מחלוקת זו התבארה בהרחבה בשיעור השני [יסוד דין מבוי].

ג. לפי הרמב"ם [פירוש המשנה שבת פ"א מ"א; הל' שבת פ"ד ה"ד] – הואיל ולמבוי יש שלוש מחיצות בלבד, הוא אינו רשות היחיד אלא כרמלית.

לפי רש"י והרמב"ם, איסור המבוי נובע ממניין מחיצותיו – שלוש מחיצות בלבד. ולפי דבריהם, אין מקום לחלק בין חצר למבוי ביסוד דינם. לעומת זאת, לפי רבנו יהונתן, איסור המבוי נובע מהיותו פתוח לרשות הרבים, ולפי זה מסתבר להבחין בין תקנת מבוי לתקנת חצר (כדברי המהרי"ט): תקנת מבוי נובעת מחמת היותו פתוח לרשות הרבים ורגל הרבים בוקעת בו, ואילו תקנת חצר נובעת מהצורך להגדירו כבית דירה בעל ארבע מחיצות.

בשיעור זה אנו חותמים את סדרת השיעורים על יסודות תקנת מבוי. בשורות הבאות נסכם בקצרה את העקרונות המרכזיים שעלו בסדרת השיעורים.

נחלקו הראשונים במניין המחיצות הדרושות ליצירת רשות היחיד: לרוב הראשונים – שלוש מחיצות, ואילו לפי הרמב"ם – ארבע מחיצות. מחלוקת זו משליכה על מעמדו העקרוני של מבוי סתום: לרוב הראשונים – מדאורייתא הוא רשות היחיד, אלא שחכמים אסרו לטלטל בו ללא תיקון בלחי וקורה. לעומת זאת, לפי הרמב"ם – הוא כרמלית, ומטעם זה הוא אסור בטלטול ללא תיקון.

במהלך השיעורים ראינו שלוש השלכות של מחלוקת עקרונית זו:

א. **מהות תיקון מבוי בלחי וקורה:** לשיטת הרמב"ם, הלחי והקורה נועדו ליצור מחיצה ברוח הרביעית וכך להגדיר את המבוי כרשות היחיד. לעומת זאת, לשיטת רוב הראשונים, הלחי והקורה נועדו להוות היכר.

ב. **טעם הדין שמבוי מפולש טעון צורת הפתח:** לשיטת הרמב"ם שרשות היחיד טעונה ארבע מחיצות, הטעם לכך הוא שלחי מועיל כמחיצה ברוח הרביעית בלבד, ולכן הרוח השלישית טעונה צורת הפתח. לעומת זאת, לשיטת רוב הראשונים שלרשות היחיד די בשלוש מחיצות ולחי מועיל כמחיצה גם ברוח השלישית, נאמרו בראשונים שתי דרכים מדוע מבוי מפולש טעון צורת הפתח: לפי תוס' – מדרבנן יש צורך בשלוש מחיצות גמורות, ולפי הריטב"א וסיעתו – לחי אינו מהווה מחיצה במבוי מפולש מחמת בקיעת הרבים בו.

ג. **טעם החילוק בין מבוי הניתר בלחי וקורה לחצר הניתרת בפסים:** לשיטת הרמב"ם, גם במבוי וגם בחצר התיקון נועד כדי להוות סתימה ומחיצה, והחילוק ביניהם הוא רק באופן התיקון. לעומת זאת, לשיטת רוב הראשונים, שבמבוי התיקון נועד להוות היכר, ניתן להבין – כפי שטוען המהרי"ט – כי מבוי וחצר חלוקים ביסוד דינם: תיקון המבוי נועד כדי ליצור היכר המבדיל אותו מרשות הרבים, ואילו תיקון החצר נועד כדי לסתום את החצר וליצור ארבע מחיצות שלמות.

כאמור, לשיטת הרמב"ם גזירת מבוי היא חלק מגזירת כרמלית. לעומת זאת, לשיטת רוב הראשונים זו גזירה עצמאית. ראשונים אלו נחלקו האם מותר לטלטל ממבוי שאינו מתוקן לכרמלית, ומחלוקתם נעוצה בגדר גזירה זו: האם חכמים הגדירו את המבוי ככרמלית, או הטילו עליו איסור עצמאי על אף שהוא רשות היחיד. נראה כי הבנות אלו תלויות במחלוקת רש"י ורבנו יהונתן בטעם גזירה זו, האם זו גזירה כללית על כל מקום שאין לו שלוש מחיצות, או רק על מקום הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית.

בעזרת ה' בשיעור הבא נתחיל את החטיבה השנייה במסכת: יסודות דיני מחיצות שבת.

להערות ולתגובות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com